

מוזיאון ישראל, ירושלים
the israel museum, jerusalem
متحف إسرائيل، أورشليم القدس

ימי התום
המאיירת אה איצקוביץ
ו"ספריית עופר"

החברת בנדיבות לואיס רוזן, לוס אנג'לס
This publication was made possible by Lois Rosen, Los Angeles

מוזיאון ישראל, ירושלים
אגף הנוער והחינוך לאמנות ע"ש רות

ימי התום: המאירת אה איצקוביץ ו"ספריית עופר"

ספריית האיור, תשע"ג (ינואר-אוגוסט 2013)

אוצרת התערוכה: אורנה גרנות
עריכה: כנרת יפרח
תרגום לאנגלית: מירב פימה
צילום המאירת: צור קוצר
עיצוב: סטפני ורותי עיצוב
הפקה: ליאורה פוגלמן
הדפסה: מפעלי דפוס כתר בע"מ, ירושלים

על הכריכה: איור מתוך הספר "טיול בירושלים"
On the cover: Illustration from the book *A Visit to Jerusalem*

התערוכה קושרת בראשונה את שמה של המאיירת אוה איצקוביץ עם האיורים שליוו את ילדותנו אך מעולם לא ידענו מי יצר אותם. במשך כשני עשורים, משנת 1957 עד 1975, איירה איצקוביץ עשרות ספרי ילדים בשיתוף פעולה עם "ספריית עופר" ועם מייסד ההוצאה והמוציא לאור עד היום שלמה אלוף.

איצקוביץ נולדה בחבל סקסוניה שבגרמניה בשנת 1922. בנעוריה נחשפה לגילויי אנטישמיות, ובשנת 1939 נאלצה לעזוב את מולדתה ולהגר ליוון, שם למדה ציור דיוקנאות באקדמיה של אתונה. ב-1945 עלתה לישראל, וכאן היא מתגוררת עד היום. איוריה מלווים את ספריהם של אוריאל אופק, דוד פאר, ימימה שרון וסופרים רבים אחרים. דיוקן הילדות והילדים הייחודי שתיארה בהם מדבר ללבם של ילדים כבר שנים ארוכות, ומעורר גם במבוגרים געגוע ורגש נוסטלגי.

■

הספר המוכר ביותר שאיירה אוה איצקוביץ הוא **שמלת השבת של חנה'לה** מאת יצחק דמיאל שראה אור בשנת 1957 והודפס במהדורות רבות עד ימינו. דרך האיורים אפשר לעקוב בנקל אחר קורותיה של חנה'לה מבוקר ועד ליל גם בלי לקרוא את מילות הסיפור. דמותה ניצבת

מתוך: "שמלת השבת של חנה'לה"
From: *Hanna's Sabbath Dress*

מתוך: "אבא שלי"
From: My Father

מתוך: "יום במשפחה"
From: A Family Day

תמיד במוקד, ואת עיקר תשומת הלב מושכות הבעות פניה החושפות את רגשותיה בכל מפגש ומאפשרות למתבונן להבין את ההתרחשויות. מכל תמונותיו של הספר זכורה ביותר דמותה זהובת השיער של חנה'לה שקרני הלבנה נשלחות אל שמלתה המוכתמת והופכות אותה לשמלת כוכבים ואור. למרות ההיבט הפנטסטי, הקושר בין המעשה הטוב שעשתה הילדה ובין אווירת השבת, איוריה של איצקוביץ פשוטים ושומרים על סדר ברור שאינו מתחכם.

שלא כמו "שמלת השבת של חנה'לה" המתאר התרחשות פלאית, רוב הספרים שאיירה איצקוביץ הציגו לילדי ישראל את מציאות החיים וביארו להם בשפה פשוטה את המתרחש בעולמם של הגדולים. תמונת העולם המשורטטת בהם ברורה וחומרית, אך גם צבעונית ואופטימית. במרכזו של עולם זה ניצבת דמות הילד או הילדה, והמסגרת המשפחתית המקיפה אותה משמשת לה חוף מבטחים. סגנון האיורים מגלה רצון כן ופשוט לייצר למען הילדים תמונת אידיליה והרמוניה שממנה ילמדו על החיים.

מתוך: "הידד אני רופא!"
From: Hurrah! I Am a Doctor

מתוך: "הידד אני גדול!"
From: Hurrah! I'm All Grownup

האם והאב באיוריה של איצקוביץ יוצקים ביטחון ויציבות בעולמם של הילדים ומשמשים להם דגם לחיקוי. בדיוקנאות האם והבן על כריכת הספר **אימא שלי** ובתמונת הבת והאב על כריכת הספר **אבא שלי** (שניהם מאת ימימה שרון) ניכרות בבירור הציפיות החברתיות מההורה והטוטליות של תפקידו, העולה גם מכותרות הספרים הרכושניות.

האיורים משרטטים במפורש את תפקידי המגדר המסורתיים ומלמדים על הדינמיקה המשפחתית האידיאלית של שנות ה-60: האם היא המטפלת בבית ובילדים, והאב נושא תפקיד פעיל והרפתקני בבית ומחוצה לו.

שאיפתו של כל ילד קטן להיות גדול ולהידמות למבוגרים שסביבו עומדת במרכזם של ספרים רבים שאיירה איצקוביץ ל"ספריית עופר". הספר **הידד אני גדול!** מציג סדרת שאלות ותשובות מחורזות הממחישות לילד את יחסיות הגודל: "האומנם הוא כבר גדול או ילדון עדיין?"

מתוך: "אני עובד כמו אבא"
From: I Work Like My Dad

בספר **אני עובד כמו אבא** (בעיבודו של אוריאל אופק) מאוירים אבות העוסקים במקצועות מגוונים - דיג, רופא, אופה ועוד - ומצדו השני של כל עמוד מופיע ילד המחקה את אביו בגרסה מוקטנת: "אבי אופה לחם טרי ועוגות טעימות, וגם אני לש בצק, לאפות לחמניות קטנות".

גם איורי הספר **הידד אני רופא!** מציגים ילדים המשחקים ברצינות תהומית בתפקידי מבוגרים: הילד משחק בתפקיד רופא, והילדה היא אָם מודאגת. כותרות הספרים מבטאות אף הן ציווי או זירוז לגדול במהירות ולהפוך עצמאים, אידאל שלאורו חונכו ילדים בשנים אלה.

בעיניים עכשוויות נראים האיורים ישירים, נעדרי ציניות ופשוטים לכאורה, אך בכך הם משקפים את תפקידו של הספר ככלי בתהליך החברות. המאיירת אינה רואה בעבודתה אמנות גבוהה אלא סבורה שאיוריה נועדו למסור לילד מידע על המושגים הבסיסיים של המציאות ועל עתידו.

מתוך: "ילדים מסביב לעולם"
From: *Children from Around the World*

הספר **ילדים מסביב לעולם** (מאת א' גדות) מספר אנקדוטות מחייהם של חואן המקסיקני, קרל השווייצר, שין שון הסיני וילדים אחרים מרחבי תבל. בכל איור מופיע ילד או ילדה בלבוש מסורתי, ולצדו דימויים אופייניים לסביבת החיים שלו. כל אלה מוסרים לילדי שנות ה־60 מידע שלא היה נגיש להם בדרכים אחרות. הסיפור המלווה את האיור, וכן המבט הישיר של הדמויות והבעתן המחויכת, מחברים את הקורא בדרך רגשית וחוויתית למידע הנמסר לו. שילוב מאוזן זה בין פרזזה לעובדה ובין בדיה למידע הוא מאפיין מרכזי של שיתוף הפעולה בין איצקוביץ ל"ספריית עופר".

בלימוד על מקומות רחוקים שזורים ערכים. למשל, בין הילדים המאירים מרחבי העולם מופיע עודד המתגורר בקיבוץ שמיר ומכנה "הצבר האמיץ".

גם הספר **טיול בירושלים** (מאת מ' כרמי) מבקש להנחיל ערכי לאום ודת. הסיפור מתאר טיול משפחתי של אבא, אימא, יוסי ושירה לירושלים בירת ישראל ומספר על אתרי מורשת ישראלית־יהודית. איוריו מוסיפים נופך רגשי למידע וכך מסייעים ליצור גאווה לאומית.

ההתבוננות באיורים ממרחק כחמישים שנה ממחישה את מקומו של ספר הילדים המאויר כמסמך תרבותי המשקף את הערכים והנורמות ששאפו לחנך לאורם את הילדים. לקורא ביקורתי בן ימינו יבלטו אולי תפקידי המגדר הנבדלים וההערצה לסמלי הלאום, המדגישים את השינויים החברתיים והתרבותיים שהתרחשו מאז בישראל ובעולם. אך למרות הפער, האיורים נוגעים בלב הכמיהה העכשווית לגונן על התום הילדי ולשמר אותו ככל האפשר. כמיהה זו מהדהדת בייחוד מסמל ההוצאה שציירה ועיצבה איצקוביץ לפני יובל: במרכז איור זה, שהיה לאיקונה בזכות עצמו, יושבת ילדה קוראת, ומאחוריה ניצב עופר. כך נוצרת בין השניים הקבלה סמלית כמייצגים של תום נצחי.

סוד קסמה של הילדות הניבטת אלינו מאוסף האיורים טמון אפוא במקום הבטוח, בעולם הבהיר שבו לכל אחד תפקיד משלו והכול ערוך בסדר ובהיררכיה. בהירות זו, יותר מכל רכיב אחר באיוריה שבו איצקוביץ, היא הבולטת ביותר לעומת ספרי הילדים של ימינו.

אווה איצקוביץ, 2012
Eva Itzkowitz, 2012

as the characters' direct gaze and their smiley countenance, establish an emotional, experiential connection between the reader and the transmitted information (p. 7). The seamless integration of prose and fact, fiction and information, characterizes the collaboration between Itzkowitz and the Ofer Library.

Values are interwoven into the narration about distant lands. For instance, among the illustrated children of the world is Oded, the kibbutz-dweller known as the "brave sabra." The book *A Visit to Jerusalem* (by M. Carmi) also seeks to instill national and religious values. The book depicts a family visit to Jerusalem, Israel's capital city, highlighting Jewish-Israeli heritage sites. Adding an emotional dimension to the informative aspects of the book, the illustrations contribute to the formation of national pride.

Looking back at the illustrations half a century later, they demonstrate the place of illustrated children's books as cultural documents reflecting the norms and values then instilled in children. The contemporary critical reader might be struck by the distinct gender roles and the admiration of national symbols, which have since undergone change. Yet, in spite of the time gap, the illustrations speak to the current yearning to protect and preserve the innocence of childhood. This yearning is evoked most strongly by the publishing house's signature illustration, designed and painted by Itzkowitz some fifty years ago, which has since become iconic in its own right. At its center sits a girl reading, with a fawn (*ofer* in Hebrew, as in the name of the publishing house) standing behind her. Thus is a symbolic parallel drawn between the two, as representatives of eternal innocence.

The secret charm of childhood arising from the collection of illustrations lies, therefore, in the safety and lucidity of the world depicted, where each person plays a unique role and everything is arranged according to a set order and hierarchy. It is this clarity, more than any other aspect of Itzkowitz's illustrations, that stands out in contrast to contemporary children's books.

on the cover of *My Father* (both by Yemima Sharon) clearly demonstrate the social expectations placed upon parents and the totality of their role, also evoked by the possessive titles.

The illustrations explicitly delineate traditional gender roles, reflecting the ideal family dynamics in the 1960s: the mother as the caretaker, both of the home and of the children, while the father plays an active, adventurous role at home and outside of it (p. 4).

■

Every little kid's desire to be grownup and to resemble the adults he or she admires is at the heart of many books illustrated by Itzkowitz on behalf of the Ofer Library. The book *Hurrah! I'm All Grownup* presents a series of rhyming questions and answers demonstrating the relativity of size: "Is he actually a grownup or still a little child?" (p. 5).

The book *I Work Like My Dad* (adaptation: Uriel Ofek) portrays fathers engaged in a variety of occupations – fisherman, physician, baker, and more – while the flip side of each page shows a child imitating his or her father: "My father bakes fresh bread and delicious cakes; I, too, knead dough, in order to bake little rolls" (p. 6).

The illustrations to *Hurrah! I Am a Doctor* also depict children playing adult roles with utmost solemnity: the boy enacts the part of the doctor, while the girl embodies the anxious mother (p. 5). The titles of the books urge the children to grow up quickly and gain independence, an ideal in light of which children of that era were raised.

Contemporary eyes may perceive the straightforward, uncynical illustrations to be very simple, but it is thus that they exemplify the book's role as a tool in the process of socialization. The illustrator does not view her work as fine art, but rather as a means of informing children about the basic concepts of reality and the future.

■

The book *Children from Around the World* (by A. Gadot) is a compilation of anecdotes from the lives of the Mexican Juan, the Japanese Heniu-San, Carl from Switzerland, the Chinese Shin-Chon, and other children across the globe. Each illustration portrays a girl or a boy in traditional attire, surrounded by imagery typical to their environment, offering the children of the 1960s information that would otherwise have been inaccessible to them. The stories accompanying the illustrations, as well

The exhibition ties Eva Itzkowitz's name to the illustrations that have marked our childhood, but whose creator remained unknown until now. Over nearly two decades, from 1957 to 1975, Itzkowitz illustrated dozens of children's books in collaboration with the Ofer Library and with its founder and director, Shlomo Aluf.

Itzkowitz was born in Saxony, Germany, in 1922. The victim of anti-Semitism, she was forced to leave her homeland in 1939. She studied portraiture at the Academy of Athens in Greece, where she remained until the end of the Second World War, immigrating to Israel (then Palestine) in 1945. Her illustrations adorn the books written by Uriel Ofek, David Pe'er, Yemima Sharon, and many others. The typical childhood portrait fashioned by Itzkowitz has touched children's hearts for many years and continues to evoke longing and nostalgia in adults.

■
Eva Itzkowitz's best-known book is Itzhak Dmi'el's *Hanna's Sabbath Dress*, first published in 1957 and reprinted in numerous editions since. The illustrations enable us to easily follow Hanna's whereabouts from morning to evening, even without consulting the words of the narrative. Her figure is always foregrounded, drawing the reader's attention to her facial expressions. Revelatory of her feelings at every encounter, they facilitate the reader's comprehension of her adventures. Most memorable is the figure of the golden-haired Hanna, whose coal-stained dress is whitened and illuminated by moon rays. Though the story contains a fantastic element linking the girl's good deed to the Sabbath atmosphere, the illustrations remain simple, maintaining a clear order that does not aim at over-sophistication (p. 3).

■
Unlike the marvelous occurrence described in *Hanna's Sabbath Dress*, most of the books illustrated by Itzkowitz mirror the daily experiences of Israeli children, elucidating that which takes place in grownup society. The defined, material worldview they delineate is simultaneously colorful and optimistic. The figure of the boy or girl stands at its core, enveloped by the familial framework that offers a safe haven. The style of the illustrations reveals a sincere desire to create an idyllic, harmonious picture on behalf of the children, from which they may learn all about life.

In Itzkowitz's illustrations, the mother and father infuse a sense of security and stability into the lives of children, while serving as role models. The portraits of the mother and son on the cover of the book *My Mother* and the picture of the daughter and father

Days of Innocence

**Illustrator Eva Itzkowitz
and the Ofer Library**

